

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

Осипчук М. С.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
maxmxsvel@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

ВПЛИВ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ПРИНЦИПІВ БІОЕТИКИ

Вплив християнської етики на формування сучасних принципів біоетики проявляється у процесі врегулювання медичних аспектів досягнень сучасної трансплантології, генної інженерії, репродуктивних технологій, геронтології тощо. Спробуємо у даній розвідці проаналізувати специфіку впливу християнської етики на формування сучасних принципів біоетики, зокрема ставлення різних конфесій християнства до анонсованого питання. Варто наголосити, що для католицизму, православ'я та протестантизму одним з головних питань, яке ними порушується, – автономія людини (в нашому випадку – пацієнта). Водночас всі християнські конфесії спираються на обґрунтоване в Божественному Одкровенні уявлення про життя “як безцінний дар Божий, що включає невід'ємну свободу і богоподібну гідність людської особистості, покликаної “до почесі високого поклику Божого в Христі Ісусі”” [Цит. за 1].

Тверда і впевнена позиція Церкви не завжди була зручною для визнаних лідерів громадської думки в сучасному інформаційному просторі. Однак ця позиція є результат зваженого і продуманого способу мислення, в основі якого лежать світоглядні передумови, а не гонитва за популярністю і сенсацією [1]. Тому увесь об'єм біоетичної проблематики як сума складних теоретичних та практичних питань медицини для правильного розв'язання потребує розуміння та інтерпретації духовних та релігійних вірувань і текстів, оскільки в основі лежать знання етики та моральності.

Мета даної розвідки полягає у розкритті основних поглядів християнських конфесій на значимі проблем сучасної біоетики, а також у визначенні та зосередженні уваги на тих медичних маніпуляціях, які шкодять духовному та фізичному здоров'ю людини.

В сучасну добу медичні технології стрімко розвиваються, тому і розширюються методи їх застосування. На нинішньому етапі розвитку можна вирізнити низку проблемних питань, а саме: використання ембріональних тканин і клітин, генна терапія, трансплантація органів, тканин і стовбурових клітин, штучна зміна статті, застосування евтаназії, клонування тварин і людини, генетичні технології та втручання в репродукцію людини. Кожна з цих

проблем безпосередньо корелюється з автономією людини. Так основною метою Католицької Церкви є спасіння людських душ, що визначається положеннями та нормами Церкви [2]. Щодо тлумачення права на евтаназію, то у католицизмі особисте бажання людини обирати смерть суттєво ігнорується, навіть у тих випадках, коли у людини абсолютно відсутня воля, емоції та всі види відчуттів (люди із серйозними хворобами, для прикладу параліч). Вчення про гріх, як порушення закону, негативно впливає на духовне життя особи, яка вже здійснила це порушення. Втім, Католицька Церква не так хоче обмежити людину в межах суворого дотримання закону, як радше дбає про своїх членів.

На противагу до ригористичного підходу Католицької Церкви, у Православ'ї віддаються до принципу ікономії. Як слушно зазначає Котлінський Т. Р.: “Це законодавчий та душпастирський принцип, який, передбачаючи схильність людини до духовних огріхів, допускає можливість звільнення особи від обов'язку дотримуватися строгих правил церковних канонів у певних випадках. Мета ікономії збігається з мотивами акривії. Хоча це звучить доволі парадоксально, але принцип ухилення від церковних правил застосовується виключно для спасіння людських душ” [2]. Можна зробити помилкове твердження, що Православна церква в деяких випадках дозволяє людині обирати смерть, але це не так. Оскільки доречно було б зауважити, що принцип ікономії у будь-якому випадку не може суперечити церковним догмам, оскільки є обмеження щодо використання цього принципу в морально-практичних питаннях, а саме коли постає питання про смертний гріх, адже обирання смерті (навіть коли людина є невиліковно хворою) пов'язується із самогубством. Зрештую цей принцип в біоетиці можна застосувати тільки до питань, що стосуються спасіння життя, такі як: трансплантація органів, тканин та стовбурових клітин та генна терапія.

Схожі погляди на життя формує і Протестантська церква. Основоположником терміну та коцепції біоетики став протестантський пастор в місті Галле Фріц Ягр у 1927 році. Біоетичний імперати в Ягра формувався під впливом християнських та гуманістичних традицій, а також в певній мірі філософії буддизму, набуваючи такого визначення: “Поважай все живе взагалі як самого себе і, якщо це можливо, стався до всього живого як до самого себе!”. Тут Ягр інтерпретує Божу заповідь “Не вбивай” як один із принципів “загальної моралі”, до якого відноситься в першу чергу догляд за своїм здоров'ям, громадська охорона здоров'я й медико-санітарна освіта в більш широких рамках біоетичного імперативу [3]. Щодо біоетичних проблем, таких як евтаназія, Протестантська церква має декілька позицій, які залежать від культурних контекстів, окремих віруючих та деномінації. Для прикладу євангелісти, п'ятидесятники, баптисти не підтримують питання евтаназії, абортів або штучну зміну статті, оскільки вважають це одним з порушень святості життя та особистості, як одна з рис людини, посилаючись, що це є Божим даром. Тут автономія волі має певне значення, але підпорядковується Богу. Пресвітеріани, об'єднані церкви, лютерани мають дещо відмінні погляди на питання евтаназії, а саме тоді коли людина є невиліковно хворою. Автономія волі також підпорядковується в більшій мірі Господові, але людина має право обирати рішення про завершення земного буття.

Наразі молодь посилається на І. Канта, оскільки його ідеї відображають

людину як раціональну істоту, тобто вона може самостійно визначати свої дії та робити власний вибір. Кантівська ідея “цінності як гідності будь-якої людської особистості” з роками набуває генералізації та розповсюдження на вразливі соціальні групи, людей, позбавлених суспільством статусу волі (хворі, діти, літні люди та люди з обмеженнями можливостями). В подальшому виникає кантівське розуміння автономії та гідності особистості: внутрішня цінність, що проявляється в турботі та відповідальності за інших; чеснота, яка формується в інтерсуб’єктивних відношеннях; конвенція, згода, щодо попередження дезінтеграції представників життя; соціальна традиція контролю за неприйнятною поведінкою індивіда [4].

Лікарі завжди намагаються у будь-якому випадку зберегти та підтримувати життя пацієнта. Використовуючи трансплантацію органів, медичне використання наркотиків та штучні органи. Все це є доречно, якщо ймовірність повернення пацієнта до нормального життя є достатньо великою. Але навколо трансплантації є певна кількість етичних проблем, хоч вона і спрямована на порятунок життя (життя – дар Божий), а саме: потреби реципієнта; завдання шкоди здоров’ю донора (переважно визначається у відсотках); можливість прискорення смерті як донора, так і реципієнта (у випадку відторгнення). Сучасна біоетика забезпечує розумне вирішення цієї проблеми, враховуючи теперішній розвиток медичних технологій. Також потрібно враховувати, що існують випадки коли навряд чи можна очікувати відновлення життєвих функцій організму, тоді постає питання еутаназії, але християнська церква в цілому не підтримує її застосування, тому що вважає, що життя є одним із Божих дарів. Вона розглядає його як можливий метод вбивства, а це є гріхом.

Цікаве питання щодо штучного запліднення, адже згідно з позицією християнської церкви людська сексуальність і природні репродуктивні функції є божественними вимірами людського життя, які повинні втілюватися у шлюбі та вихованні дітей. Ось чому практика запліднення яйцеклітини “in vitro”, сурагатне материнство є неприродними, тому що викликані штучним шляхом намагання контролювати цей вимір. Вони засуджуються християнською церквою, виходячи із інтересів дитини, оскільки в такому випадку вона народжується поза священним шлюбним союзом і втрачає можливість бути вихованою у повноцінній сім’ї.

Штучне екстракорпоральне запліднення пов’язане із клінічною практикою одночасного запліднення декількох яйцеклітин, що теж порушує етичні проблеми. Головна з них постає у зв’язку із зайвими ембріонами, які заморожуються та зберігаються до подальших спроб імплантації. Їх зазвичай утилізують або проводять над ними клінічні експерименти. Звісно ж така практика суперечить уявленню Церкви про людський ембріон. Адже знищення ембріонів є практикою вбивства, що переплітається з проблемою абортів. Таким чином людський ембріон має право на життя вже з моменту запліднення, кожна людська істота має право на життя і відбирати його заборонено. Ось чому і аборт виступає як одне із порушення права людини жити. “Тонкого розрізнення плоду сформованого або ще не сформованого у нас немає”, – казав Василь Великий [Цит. за: 5].

Розвиток генної інженерії стрімкий, тому це породжує етичні проблеми.

Стосовно цього, слушно на наш погляд, висловилося Гнатик К.: “Трансгенні організми, створені без урахування їх вірогідних екологічних характеристик, які не витримали тривалої спільної еволюції з природними організмами, вихопившись із пробірки на свободу, зможуть безконтрольно і необмежено розмножуватися, що приведе до непередбачуваних катастрофічних наслідків. Все ускладнюється тим, що вчені поки що не знають наслідків штучної інтервенції в геном, а отже, не відомо, які зміни у функціонуванні органів відбудуться” [Цит. за: 5]. Це напряму впливає на спадкову різноманітність людської популяції, а отже і на стійкість до несприятливих умов і захворювань. В цьому випадку наука повинна бути обережною, адже вона може категорично змінити життя людства.

Отже, християнська етика, ґрунтуючись на уявленні про життя як безцінний Божий дар і богоподібну гідність людини, відіграє ключову роль у формуванні сучасних біоетичних принципів. Католицька церква, спираючись на акривію, наголошує на абсолютній святості життя, що обмежує автономію людини в питаннях, таких як евтаназія чи аборти. Православна церква, застосовуючи принцип ікономії, допускає гнучкість у певних випадках (наприклад, трансплантація чи генна терапія), але лише за умови дотримання догматичних меж, що виключають смертний гріх. Протестантські деномінації демонструють різноманітність поглядів, де автономія людини частково визнається, але підпорядковується Божій волі, зокрема в контексті евтаназії чи штучної зміни статі. Сучасні біоетичні виклики, такі як штучне запліднення, генна інженерія, клонування чи трансплантація, вимагають збалансованого підходу, який враховує як науковий прогрес, так і духовні цінності. Християнські церкви одноставно виступають проти практик, що порушують святість життя, зокрема знищення ембріонів чи абортів, розглядаючи їх як вбивство. Водночас генна інженерія викликає занепокоєння через непередбачувані екологічні та генетичні наслідки, що вимагає обережного наукового підходу.

Отже, біоетика, як синтез медичних, етичних і релігійних аспектів, потребує глибокого розуміння духовних засад для гармонійного вирішення складних питань. Християнська етика, попри критику в інформаційному просторі, пропонує зважену позицію, спрямовану на захист людської гідності та спасіння душі, що залишається актуальним у контексті стрімкого розвитку медичних технологій.

Література:

1. Лапутько А. В. Антропологічні основи християнської біоетики: дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 – релігієзнавство / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2021. 183 с.
2. Котлінський Т. Р. Моральна оцінка використання допоміжних репродуктивних технологій: католицьке та православне вчення: Магістерська робота: (041 “Богослов’я”) / Український Католицький Університет. Кафедра богослов’я; Наук. кер: д.б. Ярема М. Б. – Львів: УКУ, 2024. – 90 с.
3. Засс Г.-М. Засади біоетики з протестантської традиції (Частина 2) [переклад з німецької і примітки Ганни Губенко] // Філософія освіти, 2018, № 1 (22). – С. 199-210.

4. Пустовіт С. В. Філософсько-методологічний аналіз передумов, засад та принципів біоетики / Дисертація на здобуття вченого ступеня доктора філософських наук (спеціальність 09.00.09 – філософія науки) – Інститут вищої освіти НАПН України. – Київ, 2009. – 362 с.
5. Мартич Р. В. Ідеї біоетики в сучасному православному дискурсі // СОФІЯ. Гуманітарно-релігійознавчий вісник. № 1(5)/2016. – С. 27-31.

Шепетько В. А.,

НМУ імені О. О. Богомольця,
nika.shepetko@gmail.com

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

ДО СПЕЦИФІКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ: МИНУЛЕ Й СЬОГОДЕННЯ

Незважаючи на швидкоплинний розвиток сучасного секуляризованого суспільства, на медичну практику все ще вагомий вплив мають релігійні переконання, оскільки медичні працівники не можуть не враховувати духовні потреби пацієнтів поряд з фізичними. Хоча й науковий прогрес забезпечує нові методи діагностики та лікування, втім питання релігійної етики не втрачають своєї актуальності, зокрема у випадках, коли релігійні чи духовні практики виконують певну терапевтичну функцію в лікуванні пацієнта (занурення у молитву, як четвертий стан свідомості). Крім цього, релігія й надалі продовжує впливати на етичні та правові аспекти медицини, що підкреслює потребу у більш глибокому розумінні її ролі в сучасну добу.

Мета даної розвідки полягає у окресленні специфіки взаємозв'язку релігії та медицини в методологічному, історичному, етичному та правовому контекстах. Для цього доречно проаналізувати і основні сучасні підходи до інтеграції окремих аспектів релігійних практик у медицину, що, на нашу думку, допоможе зрозуміти, як релігійні переконання впливають на прийняття медичних рішень пацієнтами, а також на етичні принципи, що формуються у відповідь на виклики сучасної медицини. Особливу увагу зосереджено на історичних етапах розвитку медицини під впливом релігії, а також нових методологічних підходах, які дозволяють вивчати цей взаємозв'язок у сучасних умовах.

У сучасному суспільстві взаємозв'язок релігії та медицини залишається важливою темою, оскільки розвиток медичних технологій і нові етичні питання все частіше стикаються з глибокими релігійними та духовними переконаннями людей.

Релігія історично відігравала значну роль у формуванні медичної науки і моралі, а медична практика зазнавала впливу не тільки наукових досягнень, а й релігійних доктрин. Дослідження цієї взаємодії набуває особливого значення